

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд „Търговските потоци и транспортните услуги в платежния баланс на Република България: тенденции и свидетелства за икономическо възстановяване“
с автор докт. Анатоли Филипов Велковски, докт. № D010221236,
катедра „Финанси кредит“ при СА „Д. А. Ценов“

Изготвено от проф. д-р Стоян Проданов с научна специалност 05.02.05 „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“, регистриран в НАЦИД от 01.12.2018 г.,

Форма на докторантура: Докторант редовна форма

Водеща обучението катедра: Катедра „Финанси и кредит“ при Факултет „Финанси“

Научен ръководител: Проф. д-р Андрей Захариев

Докторска програма: „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“ (Финанси)

Уважаеми членове на научното жури,

Темата на дисертацията на докторант Анатоли Филипов Велковски е „Търговските потоци и транспортните услуги в платежния баланс на Република България: тенденции и свидетелства за икономическо възстановяване“. Настоящата рецензия е разработено в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България - ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ - ППЗРАСРБ и Правилника за вътрешния ред на Стопанска академия "Д. А. Ценов".

1. Обща информация за докторанта

Докторант Анатоли Филипов Велковски се е обучавал по докторска програма към катедра "Финанси и кредит" на СА „Д. А. Ценов“ по научна специалност "Финанси, парично обращение, кредит и застраховка (Финанси)".

2. Общо представяне на дисертационния труд, преценка на формата и структурата на дисертационния труд.

Дисертационният труд е в обем от 213 стандартни страници. Представената за оценяване дисертация е изготвена в класическа структура от три глави. Структурирана е във въведение, три глави, заключение, литература и приложения. Библиографията съдържа 177 източника. Изложението съдържа 26 таблици и 29 фигури. В заключението са представени основните резултати от дисертационния труд. Библиографската справка е по АРА-стил. Коректно са изпълнени изискванията за библиографско цитиране и библиографско описание и е приложена декларация за оригиналност на изследването.

3. Научна и съдържателна оценка на разработката

Обект на дисертационния труд е платежния баланс на Република България. Предмет на дисертацията е установяването на измерени през платежния баланс тенденции за икономическо възстановяване на база търговските потоци и транспортните услуги между България и останалия свят. Изборът на тези компоненти от платежния баланс е определен от стратегическия характер на географско разположение на страната между два континента и очакванията за икономическо възстановяване и растеж след множествените кризи от последните години.

Целта на дисертацията е да се извърши теоретичен и практико-приложен анализ на динамиката и тенденциите в експортните търговски потоци и транспортните услуги в платежния баланс на Република България. Анализът се фокусира върху оценка на корелацията и сезонната зависимост на тези фактори спрямо БВП, като индикатори за икономическо възстановяване в периода на и след множество кризи.

Изследователските задачи включват:

Първа задача. Преглед на съществуващата литература за търговските потоци и транспортните услуги в контекста на платежния баланс.

Втора задача. Разработване и обосноваване на аналитична рамка за изследване на търговските потоци и транспортните услуги в платежния баланс на България, включваща количествени и качествени методи за оценка на икономическите тенденции.

Трета задача. Идентифициране и оценка на структурните промени в търговските потоци на България, като акцентът е върху промените в географската и продуктовата структура на търговията и конкурентоспособността на основни експортни сектори.

Четвърта задача. Подробен анализ на сектора на транспортните услуги в България, включително неговия принос към платежния баланс, основните подсектори (морски, въздушен и сухопътен транспорт) и влияещите фактори върху тяхното развитие.

Пета задача. Анализ на динамиката на износа на стоки и транспортни услуги за периода 2020-2023 г., с акцент върху промените след COVID-19, по тримесечни данни.

Шеста задача. Оценка на признаците за икономическо възстановяване чрез анализ на връзките между експортните търговски потоци, транспортните услуги и БВП с цел идентифициране на тенденции и перспективи за устойчив икономически растеж.

Определените обект, предмет, основна изследователска теза, цел и задачи позволяват изследването да се фокусира върху проверката на следните работни хипотези:

Хипотеза първа. Независимо от влиянието на пандемията през 2020 г., българската икономика запазва своя отворен характер, като продължава да допринася към БВП с корекции в стойностните показатели на вноса и износа за водещите стокови групи.

Хипотеза втора. В контекста на основните принципи на общностното право (*acquis communautaire*), осигуряващо свободно движение на хора, стоки и капитали, показателите и методите за измерване на сектора на

транспортните услуги (чрез платежния баланс) са ключови за определяне на тенденциите в икономическото развитие на България и Европейския съюз.

Хипотеза трета. Сезонният анализ на избрани позиции от платежния баланс на България може да покаже степента на корелационна зависимост между потоците от стоки и транспортни услуги и БВП на България, разглеждана като отворена икономика.

Изследователската теза на настоящия дисертационен труд формулира, че чрез изследване на сезонността и динамиката на експорта на стоки и транспортни услуги в платежния баланс могат да се установят тенденции и свидетелства на икономическо възстановяване на България като страна-членка на ЕС. Самото икономическо възстановяване в условия на поредица от кризи изисква подкрепа чрез целеви интервенции от изпълнителната власт в подкрепа на икономиката, вкл. и чрез механизми на ниво ЕС, какъвто е плана за възстановяване и устойчивост.

В дисертацията са поставени следните основни задачи, формиращи релевантна структура на дисертацията. Задачите включват:

1. Да се направи анализ на различните виждания за ролята на данъците в съвременния свят и тяхното макроикономическо въздействие при икономически сътресения, като основа за тяхното позициониране в рамките на данъчната и фискалната политика.
2. Да се проучат практиките в европейските страни за справяне с дългосрочните последици от пандемията Covid-19 и на базата на това да се оценят националните мерки за противодействие на кризата в България.
3. Да се анализират тенденциите в изменението на данъчните приходи в ЕС, като се оцени влиянието на пандемията Covid-19 върху тях чрез макроикономически, фискални и структурни показатели.
4. Да се изгради иконометричен модел, който да оцени факторите, влияещи на данъчните приходи в страните от ЕС в условия на динамична социално-икономическа среда.
5. Да се прогнозират бъдещите данъчни приходи в ЕС, базирани на

установените фактори, и да се изведат препоръки за планиране на данъчната политика в бъдеще.

В методически аспект изследването се базира върху използването и прилагането на сравнителния анализ, методите на дедукцията и индукцията, сезонна проекция, графичен метод, статистическите методи за анализ, дескриптивна статистика, регресионен и корелационен анализ и др.

4. Съдържание на дисертационния труд

Въведението развива проблемната област на изследването, както следва: актуалност, обект, предмет, теза, цел, задачи, работни хипотези и методология на изследването. Първа глава разглежда теоретичните, дискуссионните и приложните аспекти на текущата сметка на платежния баланс, с акцент върху търговията със стоки – методология, принципи, отчетност и тенденции както за България, така и за Европейския съюз. Втора глава представя задълбочен дебат и анализ на ролята и значението на транспортните услуги в платежния баланс на България и ЕС. Трета глава е посветена на иконометрично моделиране, включващо корелационен анализ, дескриптивна статистика и сезонна проекция на взаимовръзката между експортните търговски потоци и транспортните услуги с динамиката на БВП на България. Моделирането обхваща както експортните потоци по стокови групи, така и транспортните услуги, с оглед тяхното положително влияние върху крайния резултат – БВП на Република България.

В заключението са представени резултатите и изводите от дисертационното изследване. На базата на професионалния опит на автора в транспортния сектор са предложени препоръки по темата и насоки за бъдещи изследвания.

5. Научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд.

Дисертацията “Търговските потоци и транспортните услуги в платежния баланс на Република България: тенденции и свидетелства за икономическо възстановяване” разглежда важната тема за

функционирането на съвременните национални икономики в рамките на глобалната икономика, със специален фокус върху търговските потоци и транспортните услуги на България като индикатори за икономическо възстановяване. Чрез анализ на тенденциите в платежния баланс на България, дисертацията цели да разкрие структурни промени, които отразяват по-широки икономически динамики и анализ относно пътя на страната към възстановяване. Дисертационният труд предлага откритии приноси в областта на анализа на търговските потоци и транспортните услуги на България, като добавя авторския поглед върху икономическото възстановяване в условията на извънредните обстоятелства, привнесени от пандемията Covid-19.

Смятам, че фокусът върху търговията и транспортните услуги е от съществено значение, тъй като тези сектори не само влияят на БВП, но и служат като ранни индикатори за икономически промени. Предложените хипотези са добре структурирани и целят да изследват устойчивостта на българската икономика в глобален контекст, особено с оглед на географското и стратегическото ѝ значение между Европа и Азия. Освен това, разглеждането на сезонните модели и корелацията с БВП добавя дълбочина в разбирането на интеграцията на България в европейската и световната икономика. Изследването разкрива няколко ключови тенденции в търговските потоци и транспортните услуги на България:

- Постепенно възстановяване на търговските обеми след спада, предизвикан от COVID-19, с темпове на растеж в определени сектори, които надвишават средните стойности за ЕС.
- Увеличаване на дела на високотехнологични продукти в експортната структура, което показва тенденция към преструктуриране на икономиката в посока по-висока добавена стойност.
- Нарастваща роля на транспортните услуги в платежния баланс, особено в логистиката и куриерските услуги, стимулирани от

разширяващата се електронна търговия.

- Подобрене на търговския баланс в сектора на услугите, който отчасти компенсира дефицита в търговията със стоки.
- Засилваща се търговска интеграция с ЕС и в рамките на Югоизточна Европа.

В дисертацията авторът откроява четири проблемни области, свързани с икономическото възстановяване на България през призмата на търговската сметка и транспортните услуги в платежния баланс:

- а. Дебатира се устойчивостта на възстановяването. Остава въпросът дали постигнатото възстановяване е дълготрайно, предвид глобалната икономическа несигурност и геополитическите напрежения.
- б. Дисертацията изследва структурните дисбаланси. Въпреки положителните тенденции, българската икономика продължава да зависи от вноса на енергийни ресурси и някои високотехнологични компоненти, което я прави уязвима към външни шокове.
- в. Нарастващата конкуренция от страни с по-ниски производствени разходи поставя предизвикателства пред дългосрочната конкурентоспособност на някои традиционни експортни сектори.
- г. Извършва се обзор на процесите на дигитална трансформация. Въпреки напредъка, темповете на дигитализация в някои икономически сектори изостават спрямо средните за ЕС, което би могло да засегне бъдещата конкурентоспособност.

6. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е автор на 3 публикации по темата на дисертационния труд, в това число две статии и научен доклад, които са доказателство за

умението да се популяризират авторските идеи сред общността. Публикациите са самостоятелни.

7. Оценка на автореферата

Представеният автореферат от докторант Анатоли Велковски представя по оптимален начин постигнатото в дисертационния труд. Чрез автореферата докторант Велковски потвърждава умението да анализира и синтезира, да систематизира изводи и препоръки.

8. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам съществени критични бележки и препоръки. Имам два въпроса към докторанта:

- i. Какви са дългосрочните структурни зависимости между динамиката на транспортните услуги и експортните търговски потоци в платежния баланс на България, и до каква степен тези зависимости могат да бъдат използвани като индикатори за икономическата устойчивост на страната в посткризисния период?
- ii. Какви са основните макроикономически и институционални фактори, влияещи върху конкурентоспособността на транспортния сектор в България в контекста на Европейския съюз и какви политики могат да бъдат приложени за максимизиране на неговия принос към икономическия растеж и баланса на плащанията?

9. Обобщено заключение и оценка:

В заключение, дисертационният труд на докт. Велковски представя вижданията на автора и представлява принос към научните изследвания в областта на платежния баланс, търговските потоци и транспортните услуги на страната ни. Трудът е добре структуриран, методологически обоснован и

подкрепен с анализи, което го прави полезен за академичната и професионалната общности.

Представеният дисертационен труд за образователната и научна степен „доктор“ притежава изискваните по Правилника за РАС в СА „Д. А. Ценов“ количествени и качествени характеристики. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания и капацитет за самостоятелни научни изследвания. Гласувам мотивирано „За“ присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Анатоли Филипов Велковски.

21.2.2025 г.

Рецензент: .....

/Проф. д-р Стоян Проданов/